

The Gleaner

Vol 10 (1973)

Ελληνική Βιβλιογραφία 1800–1863. Προσθήκες – συμπληρώσεις

Π. Δ. Μαστροδημήτρης

doi: [10.12681/er.9614](https://doi.org/10.12681/er.9614)

Copyright © 2016, Π. Δ. Μαστροδημήτρης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μαστροδημήτρης Π. Δ. (2016). Ελληνική Βιβλιογραφία 1800–1863. Προσθήκες – συμπληρώσεις. *The Gleaner*, 10, 274–279. <https://doi.org/10.12681/er.9614>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1800 - 1863

Προσθήκες - Συμπληρώσεις

Στήν προσπάθειά μου νά συγκεντρώσω τούς προλόγους τῶν ἑλληνικῶν μυθιστορημάτων τῆς ἑκατονταετίας 1830 - 1930, κατέφυγα καί στή Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία διατηρεῖ ἀξιόλογη συλλογή λογοτεχνικῶν ἐκδόσεων (πρωτότυπα ἑλληνικά μυθιστορήματα, μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων στά ἑλληνικά) καί ὅπου εἶναι ἀποθεμιμένα τά βιβλία δύο σημαντικῶν ἰδιωτικῶν συλλογῶν, τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτη καί τῆς βιβλιοθήκης Διογένους Δέλλη.

*
* *

Ὁ γνωστός λόγιος καί βιβλιόφιλος Ἀλέξανδρος Λευκαδίτης, ὁ ἰδρυτής καί ἐπί πολλά χρόνια διευθυντής τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Πειραιῶς, στήν πλουσιότατη βιβλιοθήκη του εἶχε καταρτίσει ἄριστες σειρές ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, λεξικῶν, περιοδικῶν, ἐπετηρίδων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων, ἐφημερίδων λογοτεχνικῶν ἔργων, ἱστορικῶν συγγραμμάτων περὶ Μακεδονίας, παλαιῶν ἐκδόσεων πού ἔγιναν στή Θεσσαλονίκη, δυσέυρετων φυλλαδίων, βιβλιογραφιῶν, μία πληρέστατη συλλογή ἐντύπων καταλόγων διαφόρων ἑλληνικῶν βιβλιοπωλείων κλπ. Χαρακτηριστικό τῶν φροντίδων του γιά τὸ βιβλίον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὅσα βιβλία τῆς προσωπικῆς του συλλογῆς συνέβαινε νά μὴν ἔχουν τὴν ἀρχὴ ἢ τὸ τέλος τὰ συμπλήρωνε, ἀντιγράφοντας τὰ τμήματα πού ἔλειπαν ἀπὸ πλήρη ἀντίτυπα ἄλλων βιβλιοθηκῶν. Στά καλύμματα τῶν βιβλίων σημείωνε πάντοτε τούς ἀριθμούς τῶν σχετικῶν βιβλιογραφικῶν ἔργων (Legrand, Γκίνη - Μέζα), στοὺς ὁποίους ἀντιστοιχοῦσαν τὰ βιβλία αὐτά.

Ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης (= ὁ Δῆμος Θεσσαλονίκης) ἀγόρασε τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτη ἀπὸ τὸ γιό του Δημήτριο τὸ 1949. Ὁ Δημήτριος Λευκαδίτης, μαζί μὲ τὰ βιβλία πού πούλησε στή Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, δώρισε ἓνα σημαντικό ἀριθμὸ ξενόγλωσσων ἱστορικῶν καί λογοτεχνικῶν ἔργων καί

τὴν πλουσιότατη συλλογὴ τῶν ἐντύπων καταλόγων τῶν βιβλιοπωλείων. Τὰ πρῶτα φέρουν σήμερα τὴν ἔνδειξη «Βιβλιοθήκη Ἑλ. Λευκαδίτη» καὶ τὰ δεύτερα τὴν ἔνδειξη «Δωρεὰ Ἑλεξ. Λευκαδίτη».

Ἐνας μικρὸς μόνον ἀριθμὸς ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς βιβλιοθήκης Λευκαδίτη ἔχει ἐνοποιηθῆ μετὰ τὰ παλαιότερα βιβλία τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Θεσσαλονίκης καὶ εἶναι προσιτὸς στὸ εὐρὸ κοινό. Τὰ περισσότερα παραμένουν ἀκόμη σὲ ξεχωριστὸ τμήμα τῆς Βιβλιοθήκης. Ὅλα ὡστόσο τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης Λευκαδίτη, ἐνσωματωμένα καὶ μὴ, ποὺ ἀρχικὰ εἶχαν καταγραφῆ στὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης μετὰ αὐξοῦντα ἀριθμὸ 15001 - 26421, ἔχουν δελτιογραφηθῆ (ὄχι ἀλφαβητικά, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴ σειρὰ τοῦ βιβλίου εἰσαγωγῆς : 15001 - 26421) καὶ εἶναι ἔτσι προσιτὰ στοὺς εἰδικούς ἐρευνητὲς ποὺ θὰ ἤθελαν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν.

Ἄν τὸ σύνολο τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης Λευκαδίτη ἔφθασε τελικὰ στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ γνωρίζω.

Τὴ βιβλιοθήκη Λευκαδίτη εἶχε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἐρευνήσει ὁ Δημήτριος Γκίνης, μετὰ τὴν ἐκτύπωση τοῦ πρώτου τόμου τῆς Βιβλιογραφίας του (1939)¹. Ἀπὸ τὴ συμπληρωματικὴ ἐρευνά μου προκύπτουν πέντε ἀβιβλιογράφητα ἔντυπα, τὰ ὑπ' ἀριθ. Α (*Α 1325), 3 (*Α1327), 5 (*Α 1329), 6 καὶ 7 (ἀπὸ τὴ βιβλιογραφία τὴ σχετικὴ μετὸν ἀριθμὸ αὐτὸν ὀδηγοῦμαστε σὲ ἕνα ἕκτο ἔντυπο τοῦ 1860, γὰ τὸ ὁποῖο βλέπε ἐδῶ τὴ σημείωση 4) καὶ συμπληρώνεται ἡ περιγραφή ἐνὸς ἐβδόμου, ποὺ μᾶς ἦταν ἤδη γνωστὸ (τοῦ ὑπ' ἀριθ. *Α 135). Ἀπὸ τὰ ἔξι ἀβιβλιογράφητα ἔντυπα, τὰ τρία τελευταῖα, δηλαδὴ τὰ ὑπ' ἀριθ. 6, 7 καὶ ἐκεῖνο τῆς ὑποσημειώσεως 5, ἀποτελοῦν ἀκριβέστερα προσθῆκες στὴ *Bibliographie Ionienne*.

* *

Ὁ Διογένης Δέλλης, τμηματάρχης τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης καὶ γνωστὸς βιβλιοσυλλέκτης, εἶχε συγκροτήσῃ ἀξιόλογη βιβλιοθήκη ἀπὸ 2.500 περίπου τόμους. Τὴ βιβλιοθήκη αὐτὴ ἀγόρασε ἐπίσης ὁ Δῆμος Θεσσαλονίκης (γὰ τὴ Δημοτικὴ τοῦ Βιβλιοθήκη) τὸ 1952 ἀπὸ τὴν Φωτεινὴ χήρα Διογ. Δέλλη, μετὰ ἀπὸ γνωμάτευση τοῦ

1. Βλ. Δημητρίου Σ. Γκίνη - Βαλερίου Γ. Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863, τόμ. Β' [Πρα-

γματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 11], ἐν Ἀθήναις 1941, σσ. V - VI.

καθ. Στίλπωνος Κυριακίδη (τῆς 14.12.1950) γιὰ τὴν ἀξία τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς.

Ἡ βιβλιοθήκη Δέλλη περιεῖχε σειρὲς περιοδικῶν, ἐκδόσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων (Λειψίας κ. ἄ.), νεοελληνικὰ φιλολογικὰ κείμενα (παλαιότεροι ποιητὲς καὶ πεζογράφοι, ρητορικοὶ λόγοι, κρίσεις διαγωνισμῶν), τὴ γαλλικὴ φιλολογία, τὴν ἱστορία (ιδίως τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ) κλπ.

Τὰ βιβλία τῆς συλλογῆς Δέλλη ἔλαβαν ἀρχικὰ στὸ βιβλίο εἰσαγωγῆς τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τοὺς ἀριθμοὺς 12001 - 14178, σήμερα ὅμως ἔχουν ὅλα ἐνταχθῆ κανονικὰ στὴ Βιβλιοθήκη καὶ εἶναι προσιτὰ στὸ κοινό.

Ἡ ἔρευνα τῆς βιβλιοθήκης Δέλλη, ποὺ ἔγινε μὲ βάση τὴν ἀρχικὴ ἀρίθμηση τοῦ βιβλίου εἰσαγωγῆς (στὸ ὁποῖο ἔχουν παράλληλα σημειωθῆ καὶ οἱ νέοι ἀριθμοὶ ποὺ ἔλαβαν τὰ βιβλία μετὰ τὴν ἐνσωμάτωσή τους), ἀπέδωσε τελικὰ δύο μόνο ἀβιβλιογράφητα ἐντυπα, τὰ ὑπ' ἀριθ. 2 (*1326) καὶ 4 (*A 1328).

Πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης συγκέντρωσε τίς πιὸ πολύτιμες καὶ σπάνιες — μερικὲς ἀπ' τίς ὁποῖες εἶναι πρῶτες — ἐκδόσεις τῶν βιβλιοθηκῶν Λευκαδίτη καὶ Δέλλη, ποὺ ἀνήκουν χρονικὰ στὸν 15ο, 16ο, 17ο, 18ο καὶ τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰῶνα, καὶ κατάρτισε εἰδικὸ τμῆμα «ἀρχετύπων» («incipunabula»). Τὸ τμῆμα αὐτὸ τὸ ἀποτελοῦν περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ ἔργα, ποὺ φέρουν τὴν ἐνδειξὴ «Σπ. 1 - 113» καὶ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα 1495 - 1821.

Π. Δ. Μ.

[Συμπλήρωσις εἰς Ἑμμ. Ν. Φραγκίσκον, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863, Προσθήκες*, «Ὁ Ἐραμιστής», τόμ. Α' (1963), σ. 262, ἀριθ. *A 135].

*A 135. **Τὸ παιδί τῆς γυναικός μου.** Μυθιστόρημα ὑπὸ *Paul de Kock*. Μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Καρκατζάνη. Ὁδὸς Ἁγίου Μάρκου ἀριθ. 188. 1860.

Εἰς 8ον, σ. 208.

Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογὴ πρώην Βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτου], Βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀριθ. 17.366.

2. Γιὰ μερικὲς ἀπὸ τίς σπάνιες αὐτὲς ἐκδόσεις βλ. ἐφημ. «Τὸ Βῆμα»

(ἐκδ. Βορ. Ἑλλάδος) τῆς 13.7.1966, σελ. 4.

1. (*A 1325). **Dictionnaire grec moderne français**, contenant les diverses acceptions des mots, leur étymologie ancienne ou moderne, et tous les temps irréguliers des verbes ; suivi d'un double vocabulaire de noms propres d'hommes et de femmes, de pays et de villes. Par *F. D. Dehèque*. — Una est quae reparat ipsa reseminet . . . **OVIDE**. A Londres, chez Treuttel et Wurtz, Treuttel jr. et Richter, 30 Soho Square. 1825.

Εἰς 8ον μικρόν, σ. xij + 682 + κγ'.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογή πρώην Βιβλιοθήκη Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτου], Βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀριθ. 21.236.

Με τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τίτλον [ἀλλά : Paris, Jules Duplessis et Cie, Successeurs de Théophile Barrois Fils, Rue de Richelieu, no. 15. 1825] καὶ ἐν Εὐρώῳ Leyton - Ζένιου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863. Προσθήκες, «Ὁ Ἑραμιστής», τόμ. Γ' (1965), σσ. 112 - 113, ἀριθ. *A 241.

2. (*A 1326). *Λυσίου* τοῦ ρήτορος **Τὰ Παραλειπόμενα** κατὰ τὴν τῶν Λόγων τάξιν καὶ τὰ εἰς κριτικὴν τέχνην πολλαχῆ μεταρρυθμισάμενος εἰς φῶς ἐξήνεγκε *Φρασικλῆς, Νοριπολίτης*. Ἐν Στωκαρδίῳ, τυπωσαμένου μὲν Φραγκίου κτησαμένου δὲ τοῦ νῦν βιβλιοπώλου, Ἀλοπυργίου. Αἰ Ω Αά. [Ἐσφαμένως, ἀντί : ΑΩΑα' (αωα') = 1831. βλ. τὸν πιὸ κάτω λατινικὸ τίτλο τοῦ βιβλίου].

Ὁ τίτλος καὶ λατινιστί : *Lysiae Orationes quae supersunt omnes cum deperditarum fragmentis in ordinem chronologicum redactas edidit et adnotatione critica instuxit Johannes Franz, litteras humaniores docens in Universitate litterarum Monacenci. Praecedit praefatio graece scripta de laude Lysiae et Dionysii Halicarnasensis de Lysia iudicium. Stuttgartiae, in officina Hallbergeriana, antea quae F. G. Franckhii erat. MDCCCXXXI.*

Εἰς 8ον, σ. 348.

Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογὴ πρώην Βιβλιοθήκης Διογένους Δέλλη], ἀριθ. Λα 1098.

3. (*A 1327). [*N. τοῦ Λογάδου Ρητορικὴ Τέχνη*].

Ἐλλείπει ὁ τίτλος [τὸν ὁποῖον προσθέτει ὁ Λευκαδίτης] καὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου. Ἐν σ. α' : «ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Εἰς τὴν ΡΗΤΟΡΙΚΗΝ ΤΕΧΝΗΝ, Ἐκ διαφόρων Συγγραφέων ἐκλεχθέντα». — σ. κα' : «N. ὁ Λογάδης, τῷ 1834 Νοεμβρ. 2.»

Εἰς 8ον, σ. κα' + 272.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογή πρώην Βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτου], Βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀριθ. 17.958.

4. (*A 1328). *Αἰσχίνου ὁ κατὰ Κτησιφῶντος λόγος καὶ Δημοσθένους ὁ περὶ Στεφάνου*. Ἐν Σμύρνη, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰωσήφ Μάγνητος. 1844.

Εἰς 8ον, σ. 107.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογή πρώην Βιβλιοθήκης Διογένους Δέλλη], ἀριθ. Λα 817.

5. (*A 1329). *Ἀνατολικὸν πνεῦμα*. Ὑπὸ Ἀναστασίου Κ. Γιαννοπούλου. Ἐν Μεσολογγίῳ 1860. Τύποις Ἑλληνικῶν Χρονικῶν.

Εἰς 16ον, σ. 24.

[Ποιήματα φέροντα ἀρίθμῳσιν - 16. Πιθανῶς ἐλλείπει τὸ τέλος].

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογή πρώην Βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτου], Βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀριθ. 15.981.

6. *Gregorio quinto Patriaria di Constantinopoli*. Drama storico in sei atti di *Angiolo Calcani* Leucadio. Corfù, Tipografia JONIA di S. ed A. Fratelli Caos. 1863.

Εἰς 8ον, σ. 59.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογή πρώην Βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτου], Βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀριθ. 16.981.

Τὸ ἀνωτέρω καὶ ἐν μεταφράσει : Γρηγόριος πέμπτος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἱστορικὸν δράμα εἰς ἕξ πράξεις ὑπὸ Ἀγγέλου Καλκάνη, Λευκαδίου. Μετάφρασις Γεωργίου Κ. Σφήκα. Ἐν Ζακύνθῳ τυπογραφεῖον Ἡ «Αὐγή» Νικολάου Κοντόγιωργα, 1869 (βλ. Nakis Pierris, *Bibliographie Ionienne. Suppléments* Athènes 1966, σ. 141, ἀριθ. 701).

7. *Introduzione alle studio del Diritto*. Lezioni di Dionigi Siguro³. Qui de legibus scripserunt, omnes vel tanquam philosophi,

3. Ὁ Διονύσιος Σιγούρος γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο (24. 8. 1836) καὶ πέθανε στὴ Φλωρεντία (Ἀπρίλιος 1909). Ἦταν γιὸς τοῦ γιατροῦ Μαρίνου Σιγούρου. Στὴ Ζάκυνθο διδάχθηκε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἀπὸ τὸν ιστοριοδίφη Π. Χιώτη. Σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς ἰταλικῆς πόλεως Siena. Τὸ 1859 πῆρε τὸ διδα-

κτορικὸ τοῦ δίπλωμα καὶ τὸ 1860 διορίστηκε καθηγητῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ φιλολογίας στὸ Λύκειο τῆς Perugia καὶ ἕναν χρόνο ἀργότερα (1861) ἐπέστρεψε στὴ Σιένα, ὅπου δίδαξε Πολιτικὴ Οἰκονομία στὸ Collegio Convinto dei Nobili Tolomei. Τὸ 1866 διορίστηκε καθηγητῆς τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου στὸ Πανεπιστή-

vel tanquam jurisconsulti, argumentum illud tractaverunt. Atque philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab usu remota. Jurisconsulti autem suae quisque patriae legum, vel etiam Romanarum, aut Pontificiarum placitis obnoxii et addicti, iudicio sincero non utuntur; sed tanquam e vinculis sermocinantur. BACONE. Siena Stab. Tip. di A. Mucci. 1863⁴.

Εἰς 8ον, σ. 224 [ἐλλείπει τὸ τέλος].

Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης [Συλλογὴ πρῶην Βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρου Λευκαδίτου], Βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀριθ. 20018.

μιο τῆς Σιένας, τὸ 1870 τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάρμας καὶ τὸ 1880 τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Macerata. Ὑπῆρέτησε ἐπίσης ὡς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὸ Λιβόρνο, ἔπειτα ὡς γενικὸς πρόξενος στὴ Φλωρεντία καὶ μετὰ στὴ Ρώμη, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ἀπὸ τὸ 1882. Περισσότερα γιὰ τὸν Σιγούρο, τὴ σταδιοδρομία του στὴν Ἰταλία καὶ τὴ συγγραφικὴ του δράση βλ. στὸ σύντομο ἄρθρο τοῦ Σπ. Δὲ Βιάζης, "Ἕλληνες εἰς τὰ ξένα: Ἑπτανήσιος διαπρέπας ἐν Ἰταλίᾳ, «Παναθήναια», τόμ. 20 (1910), σ. 269.

4. Βιβλιοκρισία τοῦ ἐντύπου αὐτοῦ, μὲ τὴν ἐνδειξὴ (στὸ τέλος): *Σῦρος I Φεβρουαρίου 1865* καὶ τὴν ὑπογραφή Σ.Α.Μ., δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Χρυσάλλις», τόμ. 3 (1865), σσ.

149 - 150. Τὸ ἴδιο βιβλίον (μὲ τὸν λαυθασμένον τίτλον: *Introduzione allo sturio di Diritto, ossia enciclopedia giaridica* [sic]. Siena 1863) καὶ τὴ βιβλιοκρισία τῆς «Χρυσάλλιδος» γνωρίζει καὶ ὁ Σπ. Δὲ Βιάζης (ὅ. π.). Ὁ Δὲ Βιάζης ἀναφέρει καὶ δεῦτερο ἔργο τοῦ Σιγούρου (*Prolusione al corso di letteratura fatta a Perugia*, 1860), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐναρκτήριο μάθημά του στὸ Λύκειον τῆς Perugia καὶ ἀνήκει βιβλιογραφικὰ στὴν περίοδον ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ. Δυστυχῶς οἱ ἀπαντήσεις ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκην Nazionale Centrale τῆς Φλωρεντίας, Comunale degli Intornati τῆς Siena καὶ Comunale Augusta τῆς Perugia, στίς ὁποῖας ἀπευθύνθηκα γιὰ τὸ ἐντυπον αὐτὸ τοῦ Σιγούρου, ὑπῆρξαν ἀρνητικῆς.